

TANÁRJELÖLTEK KOMMUNIKÁCIÓS KÉPESSÉGÉNEK FEJLESZTÉSE VIDEOTECHNIKÁVAL

Balázs Sándor

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger

Minden társadalom megfogalmazza azokat az értékeket, melyeket szeretné, ha a társadalom tagjai elfogadnának, érvényesítenének.

Az értékek átadásának, értékek kialakításának egyik legfontosabb feltétele a nevelőmunkát végző-, a tanítás-tanulás folyamatát irányító pedagógus munkája.

Felkészítjük-e megfelelően e fontos pedagógiai szerepre hallgatóinkat?

A nagyon sok szálon szerzett információk – pedagógusok, szülők, gyermekek, szervezetek, stb. – alapján az a meglátásunk, hogy nincs okunk a túlzott elégedettségre.

A végzett hallgatóinkról szóló információk a munkájukat érintő sikerek mellett kudarcokról is szólnak.

Sajnos a jelzések között a kudarcok vannak többségben, a konfliktusok sora éri őket:

- tanuló-tanár, tanár-szülő, tanár-tanár relációkban;
- a tanítás-tanulás folyamatának irányításában;
- a nevelési szituációk értelmezésében, megoldásában;
- a körülöttük lezajló események érzékelésében, kezelésében;
- a gyermek személyiségfejlesztéséhez szükséges optimális miliő megteremtésének hiányában (alacsony az empátiaérzék).

Mindezek okait keresve az alábbi megállapításokra jutottunk:

- a felvételi vizsga nem terjed ki a jelöltek pedagógiai alkalmasságának vizsgálatára;
- a tanárképzésbe bekerült hallgatók egy része kényszerpályán mozog, nem akar pedagógus lenni és így a képzés folyamatában nem azonosul a rá váró feladatokkal;

- a képzésük alatt kevés megoldandó pedagógiai feladattal találkoznak, kevés lehetőségük van konkrét pedagógiai problémák, szituációk megoldására;
- későn és kevés alkalommal kerülnek igazán közeli kapcsolatba a gyermekkel, a tanítással;
- nem rendelkeznek azokkal az alapvető pedagógiai képességekkel, amelyek elengedhetlen feltételei az eredményes nevelőmunkának.

E felismerés alapján 1986-ban az Országos Oktatástechnikai Központ (OOK) támogatásával kezdtük vizsgálatainkat és a hozzákapcsolódó videós gyakorlatokat a pedagógiai képesség fejlesztésére, különös tekintettel a kommunikációs képesség fejlesztésére.

A közel 10 éves múltra tekintő-, videotechnikához kötött kommunikációs képességfejlesztésünknek három csomópontja van:

1. az elméleti alapozás;
2. „technika barátta” tenni a hallgatókat, mely során az önmagukról való differenciált tudást alakítjuk ki;
3. szituációs feladatok megoldása.

Néhány gondolatban a csomópontokon belüli feladatokról szólok:

Az elméleti alapozásról

A mi felfogásunk szerint – és ezt tudatosítjuk – a kommunikáció nem egyszerű kapcsolattartást, hanem információcserét, az információ közössé tételét jelenti. A nevelés-, a tanítás-tanulás folyamatában információk cseréje, az információk közössé tétele zajlik le valamilyen jelrendszer segítségével a következő mozzanatokkal: információ átadás, -felvétel, -visszajelzés, -szabályozás.

Az elméleti alapozásnál középpontba kerül mind a verbális mind a nemverbális kommunikáció tanulmányozása.

Tapasztalataink szerint a hallgatóknak több ismeretük van a verbális kommunikációról, de nem ismerik a verbális kommunikációhoz mindig kapcsolódó nemverbális csatornák (tekintet, hangszín, hang-erő, gesztus) információerősítő- vagy tompító szerepét.

Mindezekből adódóan fontosnak tartjuk mind a verbális, mind a nemverbális kommunikáció szakirodalmának feldolgozását és elsajátíttatását.

A „technika baráttá” tétel

A képzés második blokkjában igyekszünk „technika baráttá” tenni a hallgatókat úgy, hogy összekapcsoljuk a technikai ismereteket az önmagukról való differenciált tudás kialakításával.

A képzés e szakaszában megtanulják a videotechnika alkalmazásához szükséges ismereteket: felvételkedzítést, másolást, vágást.

Az eszközök megismerésében fokozatosságot alkalmazunk úgy, hogy egyszerű tevékenységekben sok alkalommal találkoznak önmagukkal a képernyőn (bemutatkozás, egyszerű felolvasás, sztori elmondása). Ezek az egyszerű feladatok alkalmasak az önkonfrontáció kialakítására, amelyben a video által eléjük tárt kép – videotükör – és az önmagukról kialakított kép összevetésére kerül sor.

A hallgatói szerepléseket egyre növekvő igényű elemzés követi, melyben elsősorban a pozitív elemeket emeljük ki. Nem lenne azonban szerencsés, ha a negatív elemekről nem szólnánk! Szólunk ezekről, de ügyelünk arra, hogy mindezt a pozitívumokhoz viszonyítva tegyük. Arra törekszünk, hogy a feladat végrehajtásának minőségére koncentráljunk a képernyőn látottakban és csak ezt követően vizsgálják önmagukat a hallgatók.

A gyakorlatunk kezdeti szakaszában a videofelvételt azonnal követte a visszanezés. Egyesek számára megdöbbentő, „sokkoló” volt a viszontlátott önmaguk.

A gyakorlati tapasztalataink alapján kiegészítettük a fenti tevékenységsort, melynek a lényege az, hogy a videofelvételt követően először **emlékezetből** értékeli munkáját minden hallgató, így a kialakult belső kép alapján már szembeül tevékenységével, ezért az ezután következő videós visszajátszás már nem hat olyan sokkoló erővel a magukról kialakított „ideális” én-képre.

Nagyon tanulságos volt, hogy a hallgatók **sok pótcselekvésére** mutatott rá a leleplező videokamera, olyanokra, amelyekről nem volt tudomásuk:

Pl.

- A kézzel való állandó matatás, amely lehet, hogy csak az ujjak mozgásában jelenik meg, de lehet valamilyen tárggyal való manipulálás.
- Milyen lehetetlen testhelyzeteket vesznek fel, szinte esetlenül állnak, milyen pózokat vesznek fel.
- Mennyi ismeretlen gesztus, grimasz jelenik meg az arcukon.

- Beszéd közben mennyi töltelékszót használnak, mennyire zártan formálják a hangokat, a szavakat.

A pótcselekvések egy részének tudatosítását jól segíti a visszajátzásnál alkalmazott gyorsítási technika is.

A képességfejlesztés kezdeti időszakában elkezdődik a közösség építés, de itt teljeseedik ki – és igyekszünk mindvégig állandósítani, hogy olyan kontaktust-, olyan miliőt, olyan közösséget formáljunk, amelyben őszintén megnyilatkozhat mindenki, s nem kell tartania szégyenkezéstől, kigúnyolástól.

Megismerkednek egymással, megismerik – az ellentmondásokból –, hogy ki honnan jött, hová tart és mit akar.

A közel 10 éve folyó munkánk igazolta, hogy az önkonfrontáció negatív hatását meg kell előzni, illetve a negatívumok pozitívumokkal való összevetése, a negatív önértékelés javításra motivál, pozitív ösztönzést vált ki.

Szituációs feladatok

A képességfejlesztés harmadik nagy egységében szituációs feladatokat oldanak meg a hallgatók.

A gyakorlatok lényege az, hogy a különféle helyzetekben, különféle feladatokkal a kongruens (és inkongruens) kommunikáció megvalósítására törekedjenek a hallgatók.

Könnyebben megvalósítható része az itteni feladatoknak a kongruens kommunikáció, amikor szavakkal ugyanazt mondom, amiket a nonverbális csatornákkal is közvetítek.

Bonyolultabb, nehezebb az olyan szituációk megtervezése, bemutatása, amikor a nonverbális jelzésrendszer ellentétes a szavakkal kifejezett tartalommal.

Talán hasznos, ha néhány szituációs gyakorlatot megemlítek, hacsak jelzésértékűek is:

Ilyen vagyok, ilyennek látnak; Párbeszéd; Utasítások kifejezése nonverbális elemekkel; Érzelmek felmutatása szavak nélkül; Sztorik bemutatása; Az első osztályfőnöki óra, családlátogatás, szülői értekezlet; Játékszervezés; Mikrotanítás csoporttagok előtt-, tanulók bevonásával.

A képzés e szakaszában is következetesen alkalmaztuk a korábban kialakított gyakorlatot, mely során a felvételt előbb az emlékezetre épülő értékelés, majd az ön- és a hallgatói elemzés követte.

A szituációs feladatok megoldása alkalmat adhat az eredményes kommunikációra, különösen az alábbi képességek gyakoroltatásánál:

Passzív figyelés

Ezzel az eljárással a másik felet arra készítjük, hogy beszéljen, s közben különböző jelzésekkel az egyetértést, illetve a véleménykülönbséget jelezzék.

Pl.: Nem verbális jelekkel, mosoly, bólintás, fejrázás.

Verbális megerősítéssel: ühüm, nocsak, no stb.

Parafrázis alkalmazása

Az elhangzott tények, gyakorlatok újra mondásával ellenőrizhetjük a kapott információkat.

Tipikus kérdései e mozzanatnak:

- Vagyis ezt mondtad?
- Jól értettelek?

Érzelmek visszatükrözése

Fontos feladat volt annak gyakorlása, kifejezése, hogy „értem” a velem interakcióban levő érzelmeit, melyet verbális- és nem verbális jelekkel egyaránt igyekeztünk kifejeztetni.

TAPASZTALATOK, TANULSÁGOK

A videós tréninget elsősorban a kommunikációs képességek fejlesztésére terveztük. Az általunk tervezett gyakorlatok alkalmasak erre. A kortárs csoport előtti szereplés, a tanulók foglalkozásainak szervezése, irányítása azonban nemcsak a kommunikációs képességeket fejlesztette, hanem a pedagógiai képességek minden eleme fejlődött.

A tevékenységek végrehajtásának képmagnóra való rögzítése, a visszajátszás utáni elemzés nagy segítséget adott a hallgatók önismeretének kialakításához.

Világossá vált, hogy nem kell, nem szabad erőszakkal megváltoztatni a hallgatók kommunikációs képességét, de a visszajátszással, elemzéssel együtt járó önkonfrontációs alkalmak kedvezően hatnak a képességfejlődésre.

A gyakorlóiskolai tanításokon szerzett tapasztalataink azt bizonyítják, hogy azok a hallgatók, akik kommunikációs tréningen vettek részt, könnyebben elfogadtatták magukat, jobb együttműködő kapcsolatot alakítottak ki a tanulókkal, mint mások.

Nevelő-oktató munkájukat eredményesebben végezték, megízlelték a tanításban rejlő siker ízét, mely talán az egész életútjukon meghatározó lesz.

Az előzőekben ismertetett eredményeket felhasználva a képességfejlesztő tréninget beépítettük a tanárképzés tantervébe, az ehhez szükséges technikai feltételeket is folyamatosan fejlesztjük.